

Branko Tošović (ur.)
Andrićeva AVLIJA

Branko Tošović (Hg.)
Andrićs HOF

.

Andrić-Initiative

(Reihe)

herausgegeben von

Univ.-Prof. Dr. Branko Tošović
(Karl-Franzens-Universität Graz)

Band 8

Andrić-Initiative

(Serija)

uređuje

prof. dr Branko Tošović
(Univerzitet „Karl Franc“ Graz)

Tom 8

INSTITUT FÜR SLAWISTIK
DER KARL-FRANZENS-UNIVERSITÄT GRAZ
NARODNA I UNIVERZITETSKA BIBLIOTEKA
REPUBLIKE SRPSKE
SVET KNJIGE
NMLIBRIS

Branko Tošović (Hg./ur.)

**ANDRIĆEVA AVLIJA
ANDRIĆS HOF**

Andrić-Initiative

8

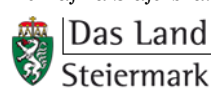
**Institut für Slawistik
der Karl-Franzens-Universität Graz
Narodna i univerzitetska biblioteka
Republike Srpske
Svet knjige
nmlibris**

2015

Gedruckt mit Unterstützung
der Universität Graz
Štampanje je finansirao
Univerzitet u Gracu.

Gedruckt mit Unterstützung
des Landes Steiermark
Štampanje je finansirala
Pokrajina Štajerska.

Herausgeber • Urednik

O. Univ.-Prof. Dr. Branko Tošović

Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz

Merangasse 70, A-8010 Graz

branko.tosovic@uni-graz.at, <http://www-gewi.kfunigraz.ac.at/gralis>

Beurteilung der Aufsätze, Satz und Korrektur

Vrednovanje radova, prelom i korektura

Branko Tošović

Lektorat der deutschen Texte und Übersetzungen

Lektorisanje njemačkih tekstova i prevod

Arno Wonisch

Lektorat den übrigen Texte

Stevo Ćosović, Branko Tošović

Slika (lijevo) na naslovnoj strani:

https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQc8RrRPl3L_UyZfv14PMpkGCzMp6QGw41RPaA0H1C3Llw4WC43UM

Verlag • Izdavač

Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz

Merangasse 70, 8010 Graz, Österreich/Austria, Tel.: ++43 316 380 25 22

branko.tosovic@uni-graz.at; <http://www-gewi.uni-graz.at/gralis>

Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske

Jevrejska 30, 78 000 Banjaluka, BiH, Republika Srpska, direkcija@nub.rs

tel. ++387 51 215 894, www.nub.rs

Svet knjige d.o.o.

Bulevar despota Stefana 15, 11000 Beograd, Srbija, tel. ++381 11 324 73 07

svetknjige@svetknjige.net, www.svetknjige.net

nmlibris

Miloša Pocerca 5, 11000 Beograd, Srbija, info@nmlibris.rs,

tel. ++381 11 362 94 90, www.nmlibris.com

Druck • Štampa

Grafid d.o.o.

78 000 Banjaluka, BiH, Republika Srpska, Milana Karanovića 25

tel.: ++387 51 259 250, Fax: ++387 51 258 657, grafid@blic.net

Tošović, Branko (Hg./ur.). **Andrićeva AVLJA. Andrićs HOE**. Graz – Beograd – Banjaluka: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske – Svet knjige – nmlibris, 2015. 1014 s./S. [Andrić-Initiative 8]

© Branko Tošović, Graz 2015

Alle Rechte vorbehalten. Sva prava zadržana.

ISBN 978-3-9504084-1-6 (Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz)

ISBN 978-99938-30-93-1 (Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske)

ISBN 978-86-7396-531-4 (Svet knjige)

Sadržaj • Inhalt

Sadržaj • Садржај	5
Predgovor	15
Vorwort	17
Allgemein • Општи дио • Општи дио	19
Branko Tošović (Grac). Andrić ispred i iza AVLIJE [Andrić vor und nach dem HOF]	21
Branko Tošović (Grac). Avlijski hipertekst [Der Hypertext des Hofes]	67
Literatur • Književnost • Књижевност	137
Ljiljana Banjanin (Torino). Recepcija i dva italijanska prevoda Andrićeve PROKLETE AVLIJE [Rezeption und italienische Übersetzung des Romans DER VERDAMMTE HOF]	139
Снежана С. Башчаревић (Лепосавић). Андрићева тамничка клетка [Andrićs Gefängniszelle]	151
Anica Bilić (Vinkovci). Моć приче u PROKLETOJ AVLIJI Ive Andrića i kulturi pamćenja [Die Macht der Erzählung im Roman DER VERDAMMTE HOF und in der Erinnerungskultur]	161
Branka Brlenić Vujić (Osijek). Prostorni i vremenski okviri PROKLETE AVLIJE [Räumliche und zeitliche Rahmen des Romans DER VERDAMMTE HOF]	173
Suzana Coha (Zagreb). Strah, trauma, vjera u PROKLETOJ AVLIJI Ive Andrića [Angst, Trauma und Glauben im Roman DER VERDAMMTE HOF]	181

Jožica Čeh Steger (Maribor). Das Gefängnis als Symbol der Unfreiheit: am Beispiel von Andrićs Roman DER VERDAMMTE HOF [Zatvor kao simbol neslobode: na primjeru Andrićevog romana PROKLETE AVLIJE]	199
Jovana Davidović (Šid). Tragovi EX PONTA i NEMIRA u romanu PROKLETA AVLIJA [Spuren von EX PONTO und NEMIRI im Roman DER VERDAMMTE HOF]	209
Мирјана Детељић , Лидија Делић (Београд). Људи у црном. Има ли основа да се мотиви кривице и ислеђивања у ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ Ива Андрића повезују с фолклором? [Menschen in Schwarz: Motive von Schuld und Verfolgung im Roman DER VERDAMMTE HOF]	217
Davor Dukić (Zagreb). Der verdammte Hof: Auf der Suche nach ästhetischer Unvollkommenheit und semantischer Unbestimmtheit [PROKLETA AVLIJA: u potrazi estetske nesavršenosti i značenjske neodređenosti]	231
Милош М. Ђорђевић (Београд). Реторика наслова ПРОКЛЕТА АВЛИЈА (Промена парадигме значења метафоре <i>проклеџа авлија</i> у историјском и културолошком контексту) [Die Rhetorik des Titels im Roman DER VERDAMMTE HOF (Änderung des metaphorischen Bedeutungsparadigmas im Roman DER VERDAMMTE HOF im historischen und kulturologischen Kontext)]	241
Šeherzada Džafić (Бијац). Avlija – topofobija i/li topofilija [Der Hof – Topophobia oder Topophilie]	253
Наташа Глишић (Бањалука). Драма светлости и сенке или Велика позорница Карађозовог живота [Das Drama von Licht und Finsternis oder die Große Bühne im Leben von Karadžoz]	265
Irina Ivanova (Moskva). PROKLETA AVLIJA i ZAPISI IZ MRTVOG DOMA [DER VERDAMMTE HOF und die AUFZEICHNUNGEN AUS EINEM TOTENHAUS]	279
Алина Яблочкина (Москва). Новая жизнь ПРОКЛЯТОГО ДВОРА [Das neue Leben des VERDAMMTEN HOFES]	287

Emina Jović (Grac). Priča u priči, priča o priči [Die Erzählung in der Erzählung, die Erzählung über die Erzählung]	297
Dijana Jurčić (Mostar). Rodni diskurs u djelu PROKLETA AVLIJA [Der Geschlechterdiskurs im Werk DER VERDAMMTE HOF]	305
Sofija Kalezić-Đuričković (Podgorica). Ivo Andrić: PROKLETA AVLIJA [Ivo Andrić: DER VERDAMMTE HOF]	315
Nikola Koščak (Zagreb). Heteroglosija i dijalogičnost u romanu PROKLETA AVLIJA [Heteroglossie und Dialog im Roman DER VERDAMMTE HOF]	329
Marica Liović (Osijek). Simbolika vremena i prostora u romanu PROKLETA AVLIJA [Die Symbolik von Zeit und Raum im Roman DER VERDAMMTE HOF]	337
Perina Meić (Mostar). (Pri)povijest odozdol – artikulacija likova i pripovjedača u Andrićevoj PROKLETOJ AVLIJI [Die Erzählung von unter her – die Artikulation der Figuren und Erzähler im Roman DER VERDAMMTE HOF]	351
Снежана Милојевић (Прокупље). Жена у приповестима непоузданих приповедача ПРОКЛЕТЕ АВЛИЈЕ [Die Frau in Erzählungen unzuverlässiger Erzähler im Roman DER VERDAMMTE HOF]	375
Снежана Милосављевић Милић (Ниш). Виртуелни светови ПРОКЛЕТЕ АВЛИЈЕ [Virtuelle Welten im Roman DER VERDAMMTE HOF]	391
Ана Мумовић (Београд). ПРОКЛЕТА АВЛИЈА у интерпретацији Вука Филиповића [DER VERDAMMTE HOF in der Interpretation von Vuk Filipović]	403
Vildana Pečenković, Nermina Delić (Bihać). Individua u klinču svjetova [Individuen im Clinch der Welten]	415

Татјана Попадева (Москва). Женские образы в повести Иво Андрича ПРОКЛЯТЫЙ ДВОР [Frauenbilder im Roman DER VERDAMMTE HOF]	423
Оливера Радловић (Нови Сад). Библијски архетип у роману ПРОКЛЕТА АВЛИЈА [Biblische Archetypen im Roman im Roman DER VERDAMMTE HOF]	429
Јелена Ратков Квочка (Сремски Карловци). Деликт мишљења у ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ ИВЕ Андрића и ГРОВНИЦИ ЗА БОРИСА ДАВИДОВИЧА ДАНИЛА Киша или пси и књиге [Das Delikt des Denkens in den Romanen DER VERDAMMTE HOF und EIN GRABMAL FÜR BORIS DAVIDOVIĆ von Danilo Kiš]	443
Вук Петровић (Београд). Приповедни смисао негативног космоса у ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ [Lexikologisch-semantische Besonderheiten des sprachlichen Ausdrucks im Roman DER VERDAMMTE HOF]	461
Zaneta Sambunjak (Zadar). PROKLETA AVLIJA u kontekstu srednjovisokonjemačke književnosti [DER VERDAMMTE HOF im Kontext der mittelhochdeutschen Literatur]	481
Boris Škvorc (Split). Kako izreći neizrecivo?: izvedbe odnosa moći unutar mogućih svjetova pro/izvedenih u romanu PROKLETA AVLIJA [Wie soll man das Unsagbare ausdrücken? Manifestation von Machtbeziehungen innerhalb möglicher Welten im Roman DER VERDAMMTE HOF]	491
Žarka Svirčev (Веќеј). Epistemološke perspektive fikcije u PROKLETOJ AVLIJI [Die epistemologischen Perspektiven im Roman von Ivo Andrić DER VERDAMMTE HOF]	525
Снежана Туцаковић (Нови Сад). Трагање за идентитетом у ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ ИВЕ Андрића [Die Suche nach Identitäten im Roman DER VERDAMMTE HOF]	537

Весна Војводић Митровић (Београд). Индивидуа у клинчу светова (Немогући сусрет Тамила и Карађоза) [Individuen im Clinch der Welten (Das unmögliche Treffen von Camil und Karadoz)]	551
Драгана Вукићевић (Београд). Ђаво и лиминари у ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ [Der Teufel und Beschuldigte im Roman DER VERDAMMTE HOF]	561
Vesna Vukićević-Janković (Nikšić). Motiv avlije: Avlija kao prostor, avlija kao vrijeme i avlija kao junak romana [Das Motiv des Hofes: der Hof als Ort, der Hof als Zeit, der Hof als Romanheld]	575
Amira Žmirić (Banja Luka). Der Hof des Leides, der Angst, der Unschuld und Schuld und der Unfreiheit in Ivo Andrićs Roman DER VERDAMMTE HOF und die bosnische Landschaft als Hof des Leides, der Unschuld und Schuld, der Treue und Untreue und der Unfreiheit in Georg Brittings Erzählung DAS TREUE EHEWEIB [Avlija patnje, straha, nevinosti i krivice te neslobode u romanu Ive Andrića PROKLETA AVLIJA i bosanski pejzaž kao avlija patnje, nevinosti i krivice, vjernosti i nevjernosti te neslobode u pripovijeci Georga Brittinga VJERNA SUPRUGA]	587
Sprache • Jezik • Језик	599
Милан Ајџановић (Нови Сад). Придевски вид у ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ [Der Adjektivaspekt im Roman DER VERDAMMTE HOF]	601
Наташа Ајџановић (Нови Сад). Преводни еквиваленти придева неодређеног вида у руском преводу романа ПРОКЛЕТА АВЛИЈА [Übersetzungäquivalente unbestimmter Adjektive in der russischen Version des Romans DER VERDAMMTE HOF]	611
Миливој Алановић (Нови Сад). Изричне реченице у ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ [Deklarativsätze im Roman DER VERDAMMTE HOF]	619

-
- Едита Андрић** (Нови Сад). Преводачки поступци у мађарском преводу ПРОКЛЕТЕ АВЛИЈЕ 633
[Übersetzerische Verfahren in der ungarischen Übersetzung des Romans DER VERDAMMTE HOF]
- Ивана Антонић** (Нови Сад). Прилошка темпорална фреквенција у Андрићевој ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ 655
[Die temporal-adverbiale Frequenz von im Roman DER VERDAMMTE HOF]
- Нада Арсенијевић** (Нови Сад). Лингвистичка анализа колорита у Андрићевом роману ПРОКЛЕТА АВЛИЈА 673
[Linguistische Analyse des Kolorits in Andrićs Roman DER VERDAMMTE HOF]
- Biljana Branić Latinović** (Београд). Функције језика у radio-dрами ПРОКЛЕТА АВЛИЈА 685
[Die Funktionen der Sprache im Radiodrama DER VERDAMMTE HOF]
- Daniilo Capasso** (Банјалука). Како је ПРОКЛЕТА АВЛИЈА преведена на италијански језик 695
[Wie der DER VERDAMMTE HOF ins Italienische übersetzt wurde]
- Željka Matulina** (Задар). Stilogenost акумулативних глаголских низова у Андрићеву роману ПРОКЛЕТА АВЛИЈА и њихови транслати у њемаčkome пријеводу DER VERDAMMTE HOF 711
[Die Stilogenität akkumulativer Verbalreihen im ROMAN PROKLETA AVLIJA und ihre Translate in der deutschen Übersetzung DER VERDAMMTE HOF]
- Наташа Миланов** (Београд). О глаголима кретања у ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ 729
[Über Bewegungsverben im Roman DER VERDAMMTE HOF]
- Горан Милашин** (Бањалука). Дијалози у ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ 745
[Dialoge im Roman DER VERDAMMTE HOF]
- Соња Ненезић** (Никшић). Употреба лексеме *као* у ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ 761
[Der Gebrauch des Wortes *kao* im Roman DER VERDAMMTE HOF]

Duška Popović (Podgorica). Riječi subjektivne ocjene u romanu PROKLETA AVLIJA [Wörter subjektiver Beurteilung im Roman DER VERDAMMTE HOF]	769
Strahinja Stepanov (Novi Sad). O karakteristikama direktnog tuđeg diskursa u PROKLETOJ AVLIJI [DER VERDAMMTE HOF: ein textlinguistischer Zugang]	787
Гордана Штасни (Нови Сад). Номинација човека у ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ (<i>Ни име њи, болан, на добро не слуџи</i>) [Die Nomination des Menschen im Roman DER VERDAMMTE HOF (<i>Ни име њи, болан, на добро не слуџи</i>)]	805
Гордана Штрбац (Нови Сад). Глаголи говорења о ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ [Die Nomination des Menschen im Roman „DER VERDAMMTE HOF“]	825
Miodarka Teravčević (Nikšić). Neke specifičnosti iskaza u zagradi u Andrićevoj PROKLETOJ AVLIJI [Einige Besonderheiten von Aussagen in Klammern im Roman DER VERDAMMTE HOF]	845
Duška Zvekić-Dušanović (Novi Sad). Načinska kvalifikacija glagola govorenja u PROKLETOJ AVLIJI i njenom prevodu na mađarski jezik [Modale Qualifikation von Verben des Sprechens im Roman DER VERDAMMTE HOF und ihre Übersetzung ins Ungarische]	855
Runder Tisch • Okrugli sto(l) • Округли сто(л)	873
Davor Dukić (Zagreb)	875
Boris Škvorc (Zadar)	878
Branko Tošović (Grač)	882
Arno Wonisch (Graz)	886
Frančeska Liebmann (Graz). Andrić u svijetu te o bojaznima mladih hrvatskih istraživača nobelovčevog stvaralaštva [Andrić in der Welt und über Ängste junger kroatischer ForscherInnen in Bezug auf das Schaffen des Nobelpreisträgers]	889

Ivo Andrić u kontekstu Prvog svjetskog rata • Иво Андрић у контексту Првог свјетског рата • Ivo Andrić im Kontext des Ersten Weltkrieges	897
Enes Škrgo (Travnik). Suzo zenička i marburška [„Du Träne von Zenica und Maribor“]	899
Galina Tjarko (Moskva). Ratni cunami i čovekova ličnost u Andrićevom romanu NA DRINI ĆUPRIJA [Kriegstsunamis und die menschliche Persönlichkeit im Roman DIE BRÜCKE ÜBER DIE DRINA]	905
Branko Tošović (Grač). Čudno ljeto četrnaesto [Der ungewöhnliche Sommer des Jahres 1914]	913
Arno Wonisch (Graz). Franz/Franc/Franjo Ferdinand Carl Ludwig Joseph Maria von Österreich-Este – činjenice i nagađanja [Franz Ferdinand Carl Ludwig Joseph Maria von Österreich-Este – Tatsachen und Mutmaßungen]	927
Noch einmal über Andrićs Chronik • Još o Andrićevoj Hronici • Joш o Андрићевој Хроници	937
Наташа Ајцановић (Нови Сад). Руски еквиваленти српских атрибутивних именица с обележјем [+ особа] мотивисаних негативним карактеристикама (на примеру романа ТРАВНИЧКА ХРОНИКА) [Übersetzungsäquivalente unbestimmter Adjektive mit den negativen Merkmale [+ Person] in der russischen Version des Romans WESIRE UND KONSULN]	939
Милош М. Ђорђевић (Београд). Источни и западни модел културе у ТРАВНИЧКОЈ ХРОНИЦИ [Das östliche und westliche Kulturmodell im Roman von Ivo Andrić WESIRE UND KONSULN]	947
Sofija Kalezić Đuričković (Podgorica). Sukob civilizacija i kultura u romanu Iva Andrića TRAVNIČKA HRONIKA [Konflikt der Zivilisationen und Kulturen in Ivo Andrićs Roman WESIRE UND KONSULN]	959

Љиљана Ј. Недељков (Нови Сад). Позајмљенице из неоријенталних језика у роману ТРАВНИЧКА ХРОНИКА [Entlehnungen aus den neuorientalischen Sprachen im Roman WESIRE UND KONSULN]	971
Ivan Teravčević (Nikšić). Kulturno-istorijski okvir TRAVNIČKE HRONIKE [Der kulturell-historische Rahmen des Romans WESIRE UND KONSULN]	985
Beilagen • Prilozi • Prilozi	995
Јелена Ратков Квочка (Сремски Карловци). Приказ књиге НОВА ЧИТАЊА АНДРИЋЕВОГ ДЕЛА ОЛИВЕРЕ РАДУЛОВИЋ Resension des Buches: Olivera Radulović. DAS NEUE LESEN DES ANDRIĆS WERK	997
Gordana Todorić (Novi Sad). O knjizi NOVA ČITANJA ANDRIĆEVOG DELA Olivera Radulović [Über das Buch DAS NEUE LESEN VON ANDRIĆS OPUS von Olivera Radulović]	1001
Branko Tošović (Grac). Projekat Andrić-Initiative: aktivnosti u periodu od 2013. do 2015. godine [Das Projekt Andrić-Initiative: Aktivitäten im Zeitraum von 2013 bis 2015]	1007

Наташа Миланов (Београд)

О глаголима кретања у ПРОКЛЕТОЈ АВЛИЈИ*

У раду ће бити анализирани глаголи чија је примарна семантика у вези са кретањем човека, а грађу ће чинити глагол *ићи* и његови префиксирани деривати и њихови видски парњаци (*гоћи/голазити*, *наићи/наилазити*, *обићи/обилазити*, *оћићи/одлазити*, *иоћи/иолазити*, *прећи/прелазити*, *прићи/прилазити*, *сћићи/сцити-зати*, *ући/улазити*). Циљ рада је да се представи семантичка и стилска вредност, као и фреквентност овог лексичког слоја у анализираном тексту.

На корпусу Андрићевог новелистичког романа ПРОКЛЕТА АВЛИЈА анализираћемо глаголе којима се примарно означава кретање, и то оних глаголских лексема којима је примарно обележје антропоцентричност.¹ Њих, према дескриптивним речницима српског језика, одликује разграната полисемантичка структура, па ће нам задатак бити да испитамо заступљеност различитих семантичких реализација ових глагола у грађи. Такође, интересоваће нас и утицај употребе глагола кретања на стилогеност текста. Грађу смо експерпирали из штампаног издања романа, а контролни корпус био је Гралис-корпус. За идентификацију значења анализираних глагола коришћени су Речник САНУ (РСАНУ) и Речник Матице српске (РМС).

Глаголи² кретања спадају у лексику којом се описују просторни односи. Основно обележје ових глагола јесте трајна промена положаја човековог тела у односу на положај који је претходно заузимало. Ова лексичко-семантичка група иначе спада у категорију најфреквентнијих речи, будући да је

* Овај рад је настао у оквиру пројекта 178009 Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ, који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Пошто је човек типичан носилац кретања обележеног овим глаголима [ићи и ходати] они су изразито антропоцентрични, док се животиње ређе јављају као субјекат (в. Вујовић 2012^а: 87).

² Глаголи заузимају централно место у семантичкој структури реченице и имају веома важну комуникативну улогу. Тако, Виноградов (1947: 422) сматра да они представљају најсложенију и најапстрактнију категорију у језику. Његова конструктивност је најочљивија у поређењу са другим врстама речи и они имају одлучујући утицај на значење синтагми и реченица.

кретање један од основних елемената у човековом доживљавању света.³ Под физичким кретањем тела најчешће се подразумева ходање помоћу ногу, промена положаја једног тела у односу на друга тела, као и у односу на подлогу. Кретање представља најраспрострањенији процес у свету који нас окружује и садржано је у човековој природи. Ови глаголи су „пратеће обележје готово свих глагола којима се означава вршење неке радње“ (Вујовић 2012⁶: 349). Ми ћемо разматрати глаголе којима се примарно означава кретање помоћу ногу у хоризонталној равни, а изван наше пажње остаће глаголи који у примарном значењу имају семантичку компоненту кретања узбрдо или низбрдо (нпр. глаголи типа *йе(ња)йти се*, *силазити* и сл.). Једносмерно кретање живих бића или предмета у хоризонталној равни представља најкарактеристичнији облик кретања. Глаголи кретања могу се поделити према неколиким критеријумима: ако се посматра носилац кретања (жива бића (*ходати*, *ћрчати*), човек уз помоћ животиња или механичке снаге (*јахати*, *возити*)), промена места (*ходати* – од једне тачке до друге), брзина кретања (*милети*, *ћрчати*), правац кретања (одмицање од неког места – *одлазити*), примицање неком месту – *ћрилазити*, кретање из неког места – *излазити*, прелажење са једног места на друго – *ћрејливати* (базен)), кретање у нешто – *улазити*).

Глаголи кретања као лексичка, морфолошка и творбена категорија помињу се у свим граматицама српског језика (нпр. Стевановић 1964, Ста-

³ П. Пипер (1997: 10) истиче запажање руског филолога Гилџфердинга: „U svim slovenskim jezicima postoje glagoli sa značenjem 'ići', 'hodati' koji vode poreklo od prasllovenskih glagola *iti, *hoditi, i glagoli sa značenjem 'puziti' ili 'penetrati se', koji vode poreklo od prasllovenskih glagola *lězti, *laziti. Giljferding [...] ukazuje na to da je u jeziku slovenskog življa u krajevima kroz koje je prolazio došlo do ekspanzije ovih drugih glagola na račun prvih i daje sledeće objašnjenje '... tamo <se> čovjek, išao pješke ili na konju, ne može kretati normalno, bez veranja s brda na brdo i pentranja s kamena na kamen', ističući da su tom ekspanzijom obuhvaćena ne samo konkretno-prostorna značenja datih glagola, vezana za kretanja ljudi ili životinja, nego i njihova mnogobrojna transponovana značenja (dolaziti, na primer može vetar, vest, san itd.), i zaključujući: 'Tako je veliki uticaj prirode na jezik'“.

Иначе, у руском језику, за разлику од српског, различите врсте кретања именоване су различитим глаголима. Б. Тошовић у својој књизи РУСКА ГРАМАТИКА У ПОРЕЂЕЊУ СА СРПСКОХРВАТСКОМ (1988: 333–339) наводи да се у руском језику строго разликује кретање у једном правцу или у једном моменту (нпр. *идити*, *ехати*, *бежати*) од кретања у више правца и више прилика, а њима се изражава и способност вршења радње (нпр. *ходити*, *ездити*, *бејати*). У руском језику разликује се и кретање пешице (нпр. *идити*, *ходити*) од кретања превозним средством (нпр. *ехати*, *ездити*). У српском језику се глаголом *ићи* може именовати кретање у једном правцу, у више правца, у више прилика, различитим врстама превоза или пешице и сл.

нојчић/Поповић 1992, Пипер и др. 2005, Мразовић/Вукадиновић 2009).⁴ Такође, и у појединачним студијама истраживачи су се бавили неким проблемима који се тичу глагола: глаголским видом и типом глаголске ситуације, синтаксичким и семантичким својствима глагола (нпр. И. Грицкат (1967^a), М. Риђановић (1976), Б. Тошовић (1995), П. Новаков (2005)), а постоје и новије студије и радови у којима се анализирају глаголи кретања у целини или на материјалу одређене семантичке групе, као што су, поред осталих, докторска дисертација Д. Вујовић (2009), рад Н. Малетић (1988–1990) итд.

Лексичко-семантичка група глагола кретања обухвата велики број глагола, али ћемо се ми у раду задржати на глаголима којима се примарно означава кретање у хоризонталној равни, као типичном и базичном 'смеру' у семантици ових глагола, и то на онима у чијој је основи глагол *ићи*, као најтипичнији глагол од чије се основе изводе друге глаголске лексеме са значењем кретања. Дакле, осим глагола *ићи*, разматраћемо и његове префиксираних деривате и њихове видске парњаке: *гоћи/голазити*, *наићи/наилазити*, *обићи/обилазити*, *оћи/оглазити*, *поћи/полазити*, *прећи/прелазити*, *прићи/прилазити*, *стићи/стиизати*, *ући/улазити*.⁵ Прегледом дескриптивних речника српског језика може се запазити да међу глаголима кретања глагол *ићи* има најразгранатију полисемантичку структуру, што много и не чуди будући да се ради о основном, најфреквентнијем глаголу кретања који се преко метафоричних когнитивних веза преноси и на друге агентивне појмове, као што су разни предмети, бића и сл. (нпр. *Човек иге* *према нама*: *Аутобус иге* *према нама* и сл.), али и на бројне релације од конкретне до апстрактне (*Иге* *животи*, *време* и сл.).⁶ Овај глагол у РСАНУ има укупно 61 семантичку реализацију⁷ и улази у састав чак 70 израза⁸. Д. Вујовић (2011: 723) наводи да је, према ФРЕКВЕНЦИЈСКОМ РЕЧНИ-

⁴ О глаголима кретања се, иначе, први пут говори 1755. године у Руској Граматици М. В. Ломоносова, у којој се они помињу као илустрација приликом описивања руских глагола (в. Вањугина 2010).

⁵ У грађу нисмо уврстили глаголски пар *сићи/силазити* јер су нам основни корпус глаголи који означавају кретање у хоризонталној равни.

⁶ Д. Вујовић (2011: 724) истиче да би разлог за развијеност полисемантичке структуре глагола *ићи* могао бити тај „што је он један од основних глагола људског кретања, односно не само кретања већ постојања уопште. У систему концептуализације стварности, просторни концепт је основни концепт на основу кога се стварност даље концептуализује“.

⁷ Под семантичким реализацијама лексеме у речнику подразумевамо значења, подзначења и посебна фигуративна значења.

⁸ М. Дешић (1990: 6), разматрајући полисемичност лексема у одабраним томовима РСАНУ, закључио је да богатство полисемантичке структуре стоји у некој вези са богатством израза, пошто се бројне вишезначне лексеме појављују као глав-

ку српског језика С. Васић, глагол *ићи* једна од најчешће коришћених лексема у описивању људског кретања и заузима седмо место међу глаголима. И деривати глагола *ићи* имају велики број значења, али мање него основни глагол, пре свега због чињенице да се префиксом најчешће сужава, конкретизује значење глагола.⁹ Глаголи које смо одабрали за анализу појављују се у тексту нешто више од 100 пута (у различитим семантичким реализацијама и глаголским облицима, а најчешћи глаголски облик је перфекат). Укупан број речи у тексту је око 7000, што значи да ови глаголи имају малу заступљеност од око 1,5%, али је њихова вредност у контексту веома значајна јер се разноврсном употребом ових, самих по себи, динамичних речи, постиже не само живост и живописност приповедања, већ се у структурном смислу постиже одговарајућа реченична и текстуална кохезија.

Глагол *ићи*

Примарно значење овог глагола у РСАНУ је „кретати се ногама корачајући, ходати, пешачити“ (*Идем групом, а ноге ми њече врела прашина*, Веселиновић Ј.), док су у оквиру исте тачке и подзначења ‘кретати се каквим превозним средством, путовати’ (*Из Вероне се у Милан иде морем*, Поповић Б.) и ‘кретати се јашући’ (*Он њосједа добра коња своја, | Иђе краљу кроз њору зелену*, НП Босанац С.). Према И. Грицкату, семантичка структура глагола *ићи* је платисемична (мултиреференцијална) и он је првобитно имао „широко значење самоиницијативног, самониклог кретања“ (Грицкат 1967: 224). Велики број значења овог глагола у РСАНУ сведочи о томе да је он базични, прототипични глагол у ЛСГ глагола кретања. Д. Вујовић (2011: 724) наводи да кретање помоћу ногу имплицира неколико обележја примарне семантичке реализације глагола *ићи*: да је носилац кретања живо биће, да носилац кретања мора имати ноге и да мора бити способан да их користи, дакле, резервисан је за човека и животиње које имају ноге. Такође, ова ауторка запажа да се велики број глагола кретања може паразитизирати помоћу глагола *ићи* и неког додатног обележја, нпр., *журиши се* ‘брзо ићи’, *луњаши* ‘бесциљно ићи’ итд. Глагол *ићи* је необележен у погледу

на, носећа реч у изразу. Пракса РСАНУ је да се изрази обрађују уз главну реч која је носилац значења.

⁹ У литератури се среће једногласан став да префикс модификује значење глагола: „основно значење простог глагола чува се и у сложеном, а префикс у њ уноси само неку модификацију“ (Стевановић 1964: 453), „префикс као семантички испуњен елемент у споју са лексичком основом [...] модификује њено лексичко значење у односу на основу“ (Радовић-Тешић 2002: 17) и сл.

средства, начина, правца, интензитета кретања итд. и тек се на основу допуна закључује на који начин се кретање обавља.

Према М. Ковачевићу (1987: 121–131), у оквиру општих семантичких компонената код глагола кретања издвајају се две: сема ‘начин кретања’, која одражава унутарње карактеристике ове ЛСГ, и сема ‘усмереност/правац кретања’, која указује на семантички међуоднос лексема унутар семантичке класе глагола. Што је специфичнија дескриптивна сема ‘начин кретања’ и, посебно, што је наглашенија стилско-експресивна компонента основног глагола, то је и могућност њеног комбиновања са различитим релационим семама мања, и обрнуто, што је неутралнија дескриптивна и стилско-експресивна сема, то је комбинаторнија с релационим семама већа. Глагол *ићи* се понаша као необележен, неутралан глагол и кад су у питању правац и смер кретања. Он је као „као архилексем ове скупине [глагола кретања] и најподложнији префигирању“ (Ковачевић 1987: 121).¹⁰ „Његова директивност се формира у контексту, помоћу предлошко-падежне конструкције или помоћу префикса“ (Вујовић 2011: 724) и њиме се може означити аблативност, адлативност и перлативност.

Размотрићемо значења глагола *ићи* који се у грађи јавља 19 пута.¹¹ Значење ‘упућивати се, полазити негде, према неком циљу’ забележено је у примерима где се углавном претпоставља кретање превозним средством, ‘путовати возећи се превозним средством’. За ове примере карактеристична је употреба предлошко-падежне конструкције **у** + акузатив, **на** + акузатив и **за** + инструментал.

*Помаћали су му да сакуји сѣвари. Видело се да **у**де неће на боље* (ПА, 43); *Пушовао је ѿ малоазијској обали, **у**шао у Еѿиѿаѿ и на осѿрво Род* (ПА, 51). *Молио је ѿѿу да ѿа ѿустѿи да **у**де у Еѿиѿаѿ, ѿде му живи мајка и ѿородица* (ПА, 66); *Али велики мајсѿор са осѿрва Рода **у**де за својим циљем* (ПА, 66).

Бројни су примери са најчешће апстрактним агенсом и глаголско-прилошком синтагмом *ићи* + *далеко*, са аблативном компонентом значења ‘настављати, продуживати’, где се претпоставља дуго трајање радње.

¹⁰ Како наводи М. Ковачевић (1987: 119–129), од укупно 27 глаголских префикса колико их наводи С. Бабић, чак њих 18 може префигирати глаголе кретања: **до-**, **из-**, **мимо-**, **на-**, **над-**, **о-**, **об-**, **од-**, **по-**, **под-**, **пре-**, **при-**, **про-**, **раз-**, **с-**, **у-**, **уз-** и **за-**. Сви они модификују значење основног глагола, а обједињује их инваријантна семантичка компонента ‘усмереност/правац кретања’, где су битне три семе: куда (перлативност), одакле (аблативност) и према чему/докле (адлативност). У руском језику, на основу резултата Вањугине (2010), глаголе кретања може префигирати 14 префикса: **в-**, **вз-/вс-**, **вы-**, **до-**, **за-**, **на-**, **от-**, **пере-**, **под-**, **при-**, **про-**, **раз-/рас-**, **с-** /**со-**, **у-**.

¹¹ Примере наводимо из штампаног издања ПРОКЛЕТЕ АВЛИЈЕ (в. Извори).

Они су представници победничкој живоји који **иде** својим пућем, за својим потребама (ПА, 18); Они својим пољедом сјално настоје да привуку и задрже шући пољед, у жељи да га вежу за своје очи и да му ипак не допусте да **иде** даље (ПА, 41); Пољед је **ишао** даље (ПА, 41); У својој сјраси да све каже и објасни [...] он је **ишао** мноћо даље од оној што обичан, здрав човек може да види и сазна (ПА, 46); Реч је јала, а кад реч пође једном, она се више не зауставља, нећо **иде** даље и усјућ расће и мења се (ПА, 54); Ово са младићем из Смирне **ишло** је далеко и шрајало дућо (ПА, 71); Тако је то **ишло** и шрајало дућо (ПА, 79).

Значење 'ширити се, распростирати се, проносити се' по неком простору употребљава се са апстрактним агенсом (којим се углавном именује негативна, непожељна особина или осећање):

Сумња **иде** далеко и захваћа у ширину и у дубину (ПА, 20); Лудило, као зараза и хићар пламен, **иде** од собе до собе, од човека до човека, и преноси се са људи на животиње и мршве сјвари (ПА, 26); О њој су [Карађозовој и три] **ишле** приче по Штамболу, шoliko су нећови јосјућци изледали јонекад нечовечни и сулуди а јонекад ојеш неурачунљиво блаи и јуни сажалјења и обазривости (ПА, 34); Осети како му целим телом **иде** хладан и шанак шалас сјраха (ПА, 81).

Глагол **ићи**, када се њим означава кретање ка неком циљу, није значајно заступљен у грађи. За разлику од наших примера, према резултатима Д. Вујовић „najfrekventnija upotreba glagola *ići* је она у којој он значи 'урућивати се куда, кретати се ка каквом циљу' и 'урућивати се куда с намером да се шта уради'" (2011: 729).

Глаголски видски парови код којих префикс примарно уноси аблативно значење су *оћићи/оглазићи* и *поћићи/полазићи*. За ове глаголе нису битни ни средство, ни начин, ни интензитет кретања итд. (може се отићи пешице и авионом, отићи трком и полако итд.).

Видски пар *оћићи/оглазићи*

Примарно значење глагола из овог глаголског видског пара је 'напуштати/напуштати неко место, удаљити се/удаљавати се'. У РСАНУ он је потврђен великим бројем значења – *оћићи* има 43 семантичке реализације, а *оглазићи* знатно мање – 16.¹² У грађи се ови глаголи употребљавају 22

¹² За несразмерну заступљеност појединих значења у речницима „кривац“ може бити и грађа која није у равномерном обиму ексерпирана. Као пример навешћемо закључак И. Грицкат (Грицкат 1984–1985) да се анализом видских парњака у речнику не добија чињенично стање у језику, јер „речник се језику приближава највише колико може, али га никад у потпуности не достиже“ (Грицкат 1984–1985: 197). Ова ауторка наглашава да се у речничкој обради свршених префиксираних глагола често обрађује више значења него код одговарајућих несвршених. Сакупљачи грађе чешће су бележили примере са свршеним глаголом, а мноћо ређе

пута (*оџићи* 11, *одлазићи* 10). Чисто аблативно значење, без указивања на почетну или завршну тачку кретања имамо у примерима:

Једни слушају уз подруљиве уџадице, док дрући одлазе већ на почетику (ПА, 25); *Осећао је јасно да је оџишао, да га нема* (ПА, 44); *Хаим са неверицом и ђолако одлази оборене љаве* (ПА, 57); *После својих причања, Хаим [би] одлазио, поћнућ и брижан* (ПА, 58); *Ћамил [...] се наћло и хладно оџрашићао безначајним речима, и одлазио* (ПА, 71); *И рекавши то, ђљунуо је и оџишао* (ПА, 86).

У примерима је негде исказана завршна тачка кретања, која је уједно и циљ кретања, изражена предлошко-падежном конструкцијом или, ређе, зависном реченицом:

Човек прича даље како је оџишао чак у Трајезунћ (ПА, 24); *Сћари Киркор је између двојице најсћаријих синова који су га ђридржавали оџишао до надзорника* (ПА, 37); *После друћоћ и шчекивања видели су како уђравник одлази у надзорникову канцеларију изнад каћије* (ПА, 37); *Ником се није наћушићао дан ни одлазило у сћарне собе* (ПА, 43); *Сам кадија, учен, сћарији човек и ђријаћиелъ Тахир ђашин, лично је оџишао до валије* (ПА, 54); *У њима им је ђролазио цео дан од јућра до вечери, кад су заћвореници морали да одлазе сваки у своју ћелију, и са ђрекидима, кад би Ћамил одлазио да клања ђодне или ићиндију* (ПА, 61); *Само снећ и ђросћа чињеница да се умире и одлази ђод земљу* (ПА, 92).

Почетна тачка кретања назначена је у примеру: *То оџећ ђовори онај аћлећ и ђућићићо одлази из крућа, одмахујући руком* (ПА, 23).

У наредним примерима није конкретизована завршна тачка кретања:

Чесћо би оџећ оџишао најред, ђрескочивши добар део времена (ПА, 19); *Хаим [...] је оџишао даље, ђрудећи се да изћледа као човек који без циља шећа ђо ђросћраном дворићићу* (ПА, 81); *Без ђоздрава оџишао даље сћорим кораком* (ПА, 85).

Видски пар ђоћи/ђолазићи

Основно значење глаголског пара *ђоћи/ђолазићи*¹³ је 'почети/почиња-ти ићи, кренути/кретати с места, упутити се/упућивати се' (РМС). У грађи

са несвршеним. Такође, И. Грицкат даље наводи да је уобичајен лексикографски поступак да се дефиниција несвршених глагола често даје сажетије у односу на дефиницију свршених. Свршени глагол представља носиоца семантичких вредности, а дефинисање несвршеног је „нужни технички чин који сме да се упрости“ (Грицкат 1984–1985: 198).

¹³ Префикс **по-**, иначе, како наводи Р. Маројевић (2007: 45–49), није имао аблативно значење (ни значење одмицања од неког објекта, ни значење потпуног удаљавања од неког објекта), него самоиницијативно фазно значење почетка глаголске радње, у овом случају, почетка кретања. Префикс **по-** код глагола типа *ђоћи, ђолећићи* и сл. преузима и значење даљег аблатива, задржавајући и значе-

се глагол *ѿоћи* јавља 8 пута, а *ѿолазиѿи* 3 пута. Ово значење налазимо у следећим примерима:

Реч је ѿала, а кад реч ѿође једном, она се више не зауставља (ПА, 54); *Фра Пеѿар се ѿрже из мисли и ѿође да седне мало ѿодале* (ПА, 60).

Линеарност кретања, где се преплићу временска и просторна димензија, у основи је значења 'наставити се, продужити се, потрајати': *Видевши да ѿубим уѿлед и мушѿерију [...] ако ѿако даље ѿође, расѿродам [...] оно робе* (ПА, 23).

Значење 'отићи с пређашњег места, удаљити се' забележено је у два примера:

Да не би доѿустио да ѿа сѿражари уѿне у собу као и остале, он је обично сам ѿолазио, нешѿо мало ѿре одређеној времена (ПА, 75); *Кад се окренуо да ѿође, ѿред њим је сѿајао Хаим* (ПА, 84).

Глагол *ѿоћи* улази у састав две фразеолошке јединице: *ѿоћи за некоја* (ступити у брачну заједницу са мушкарцем, удати се) и *ѿолазиѿи за руком* (успевати у нечему).

Девојка, која ѿа је два ѿри ѿуѿа видела, хѿела је свакако да ѿође за њѿа (ПА, 50); *Један од њих је [...] човек ком све ѿолази за руком* (ПА, 62); *Полази му за руком да француском краљу намеѿне своје мишљење* (ПА, 66).

Глаголи који се сматрају типичним аблативним глаголима заузимају близу трећину грађе, мада нису сва значења ових полисемичних глагола потврђена у тексту – у примерима су најчешће употребљавани да означе кретање кроз простор, а ретко означавају фигуративно кретање, кроз време.

Сада ћемо прећи на глаголе код којих префикс примарно уноси адлативно значење. Из анализираног текста смо издвигли следеће глаголске видске парове: *доћи/долазиѿи*, *наићи/наилазиѿи*, *ѿрићи/ѿрилазиѿи*, *сѿићи/сѿиизаѿи*, *ући/улазиѿи*. Код глагола са адлативном семантиком допуном се конкретизује начин кретања (нпр. дошао је / стигао је пешице/авионом//трчећи/споро итд.).

Видски пар *доћи/долазиѿи*

Глаголски пар *доћи/долазиѿи* представља типичан адлативни глаголски видски пар који има примарно значење 'ходом, путовањем или било каквим кретањем стићи/стизати, приспети/приспевати' (РСАНУ). И код

ње почетка кретања. Даље Маројевић (2007: 49) истиче да се та два значења нису раздвојила у хомонимне парњаке као резултат семантичке творбе, него се уз аблативно значење задржава и нијанса иницијалног кретања, па се два значења диференцирају само контекстом.

глагола из овог глаголског пара развијена је полисемичка структура, у РСАНУ *доћи* има 33 значења, а *долазити* 30. У грађи се глагол *доћи* појављује 27, а *долазити* 7 пута.

Највише потврда има за примарно значење ових глагола – ‘стићи/стизати, доспети/доспевати негде’:

а) о живим бићима и материјалним предметима:

Ту долази и шуда пролази све што се свакодневно пролази и хаји (ПА, 20); *Где дође, шу свађу и омразу сивара* (ПА, 23); *Деси се да [...] дођу у проуи уледни рођаци некој бојашој младића [...] да моле Карађоза да ја проуи јер је невин* (ПА, 32); *Ко овде дође, шај је крив, или се макар очешао о кривца* (ПА, 32); *А сушрадан он је ошеш долазио, већ у рано јушро, као на исповести* (ПА, 57); *Једне проуишају, проуи долазе на њихово место, а што се и не проумећује* (ПА, 82); *Где јод дође са својим завежљајем сивари, његова сумња у све и свакој већ ја чека шу* (ПА, 84).

б) о порукама, гласовима, извештајима:

И ошеш дође нека проуча о некој измишљеној земљи и брачној незгоди (ПА, 25); *Заобилази их је као окужене и настјао да се свећа што је „политичко“, или што јод шим именом до нећа долази, ошресе што про* (ПА, 56); *Граја која долази из круа са десна још је већа и на махове проуишно сузбија ону слева* (ПА, 59).

в) о чулним појавама: *Мучан задох не долази само из проуишаниша нејо удара из свих зрада и промеша* (ПА, 25).

Значење ‘доспети, запасти у неке околности, у одређену ситуацију’ имамо у примеру: *Младић је ... дошао у сукоб са законом* (ПА, 26).

Са логичким субјектом у дативу и допуном у виду реченице забележено је значење ‘обузети, спопасти (о потребама, жељама)’: *Кад што помислим, удари ми крв у главу ја обневидим и дође ми да вичем на сав глас* (ПА, 86).

Временска компонента садржана је у значењу ‘настати, приближити се’: *И шако ошеш, докон и брижан, чекај да прође дан и дође ноћ која пролази још сорије* (ПА, 87).

Са допуном у облику прилога или прилошке конструкције, такође са логичким субјектом у дативу, јесу примери који се могу поделити у две подгрупе:

а) ‘учинити се, изгледати, испати’: *А мени ја дође жао ја не знам шиа бих учинио да му помоћем* (ПА, 88).

б) ‘постати онаквим што казује допуна’: *Фра-Петру, који је у свом веку видео много болесника сваке врсте, дође одједном све што прознао* (ПА, 41).

Видски пар *наићи/наилазићи*

Овим се глаголима примарно означава „случајан контакт са препреком на путу“ (Вујовић 2012^a: 89) и дефинисани су ‘идући, крећући се приближавати се, примаћи се/примицати се, долазити/доћи’ (РСАНУ). Глаголи *наићи* и *наилазићи* такође имају развијену полисемантичку структуру (у РСАНУ свршени члан овог видског пара има 23, а несвршени 19 значења). У грађи су слабо заступљени – свега три појављивања, што их чини најмање фреквентним у групи глагола који су предмет анализе. Грађа не потврђује примарно значење, већ су значења употребљена у тексту на рубовима полисемантичке структуре ових глагола.

Са живим агенсом, где се кретање схвата фигуративно, имамо значење:

– ‘случајно или трагајући откривати нешто’: – *Ви нисте **наилазили** у историјама на име Џем-сулџана, браћа Бајазита II?* (ПА, 61).

Као допуна глаголима *наићи/наилазићи* јавља се и апстрактни агенс за који се може рећи да се пружа кроз неки замишљен простор, а којим се означава душевно стање, расположење и сл.:

– ‘изазвати, створити код неког какво расположење, став’: *Тако се десило да је невина и скровита Ђамилова сираси [...] **наишла** на сасвим друји љријем и добила посве ново значење* (ПА, 53).

– ‘сналазити, обузимати’:

*И живои је пред фра-Пејром увек исти, али као неки узан и све слабије осветљен ходник који се љримейно не мења, али за који се зна да са сваким даном би ва са љрсџ-два ужџ. Од џоџа **наилазе** на хайшеника краџке али неодољџџџ џанике џод којџма клоне и најџврђџџ* (ПА, 86).

Видски пар *љрићи/љрилазићи*

Ови глаголи примарно значе ‘идући приближити се/приближавати се некоме или нечему’. Глаголи *љрићи* и *љрилазићи* јављају се у грађи по 7 пута, при чему увек илуструју основно значење:

*Фра Пејар **љриђе** џонеком од њџх и слуша и џледа мало џоиздаље* (ПА, 22); *Ќџм се разџђе један круџ, он [...] **љрилази** друџом круџу* (ПА, 24); *Ўџадао је у разнџ доба дана и ноћи и **љрилазио** џојединџу или чџџавој џруџи хайшеника* (ПА, 31); ***Ќрићи џе** му наџло, унеџи му се у лице, џледајући као да џе џа џро-ждретџџџ* (ПА, 33); *С времена на време **љрилазио** му је Хаџм* (ПА, 56); ***Ќриђе** Хаџм, џосле чџџавој рџџуала од неџџџ „мера“* (ПА, 89).

Видски пар *сѣићи/сѣизаѣи*

Глаголима *сѣићи* и *сѣизаѣи* означава се физички контакт са циљем радње. Глаголски пар *сѣићи/сѣизаѣи* појављује се у грађи 12 пута (*сѣићи* 9, *сѣизаѣи* 3). За примарно значење 'пристићи некога' нисмо нашли потврде. Најзаступљеније је значење 'доћи, приспети на одређено место', кад се глаголи јављају са допуном у виду предлошко-падежне конструкције у + акузатив и до + генитив:

Како у њо време није било других фраѣара који су из њих крајева сѣиѣли у Цариѣрад, ѡурска ѡолицја је [...] ухайсила фра-Пеѣра (ПА, 19); *Кад су сѣиѣли у Смирну, она је изнела ковчеѣ и сахранила ѣа на ѣробљу* (ПА, 49); *Кад је човек сѣиѣао у Цариѣрад, ѣамила су већ били уѣуѣили Лаѣиф ефендиѣи* (ПА, 55); *Баѣазитѣ је сѣиѣао ѣрви у Сѣамбол и ѣреузео власѣи* (ПА, 63); *Ѣмова војска, ѡод Кеѣик-ѣашом, сѣиѣла је до Брусѣ* (ПА, 63); *У Француску сѣиѣжу и засланици са свих сѣрана* (ПА, 65); *Умро је у Каѣуи, ѣре неѣо су сѣиѣли до Наѣуља* (ПА, 69).

Временска димензија код глагола *сѣизаѣи* запажа се у значењу 'имати времена, доспевати, успевати у нечему', где агенс може бити и живо и неживо:

Све оѣало је сива и ѣврѣа уѣажена земља из које ѣрава не сѣиѣже ни да никне, ѡолико је ѣуди од јуѣра до мрака ѣази (ПА, 21); *Хаѣм, који је, ѡоред своје личне муке, сѣиѣао однекуд све да сазна или бар да наслуѣи* (ПА, 58); *Али да је онако ѣродужило, да иѣиѣа ко сѣиѣне, иѣа би било?* (ПА, 83).

Видски пар *ући/улазиѣи*

Овим глаголима се примарно означава инкурзивност, 'идући, крећући се доспети у какав затворен простор'. У анализираном тексту је глагол *ући* употребљен двапут, а *улазиѣи* три пута. Сви примери из грађе, укључујући и један фигуративни, потврђују примарно значење глагола и јављају се са допуном у виду предлошко-падежне конструкције у + акузатив.

У сјајној ѣраѣњи Ѣем улази у Рим, ѣде му у сусреѣи излазе кардинали (ПА, 66); *Карло VIII [...] 1494. ѣодине улази у Рим* (ПА, 68); *У собу су без шума уѣла два ѣамна човека* (ПА, 77); *И није само оѣисивао ѣудѣ о којима ѣрича неѣо је улазио у ѣихове ѣомисли и жеље* (ПА, 46).

Из изнетог може се закључити да су глаголи са примарном адлативном семантичком компонентом у анализираној грађи веома заступљени. Сви глаголи са овом компонентом значења имају развијену полисематичку структуру из које су некад у тексту искоришћена разноврсна значења (нпр. глаголски пар *доћи/долазиѣи*) или је пак у тексту потврђено само примарно значење (нпр. глаголски пар *ѣрићи/ѣрилазиѣи*). Коришћењем разновр-

сних глагола кретања и различитим нијансама њихове употребе догађаји и ситуације описани у тексту делују динамично и живо.

Са перлативно усмереним кретањем су глаголи из глаголских видских парова *обићи/обилазити* и *прећи/прелазити*. Код ове групе префиксом се уноси значење прелажења са једног места на друго.

Видски пар *обићи/обилазити*

Примарно значење је 'проћи/пролазити око некога, нечега или иза некога, нечега', где се префиксом уноси значење окружења, обухватања кретањем неког локализатора. У грађи се јавља само глагол *обилазити* и то четири пута. Од укупно 23 значења овог глагола у РСАНУ у грађи су потврђена три, сви са допуном у акузативу без предлога.

– 'ићи, пролазити око некога или нечега'

Идућих дана фра Петар је обилазио велико двориште сјорим кораком (ПА, 56); *Прво је, смркнућ и оборене главе, обилазио просјор око фра-Петра* (ПА, 76).

– 'долазити чешће на неко место проверавајући да ли је све у реду, надгледати, надзирати': *И Карађоз, обилазећи даље Авлију, у праћњи неколицине чувара, насавља своју ипру* (ПА, 31).

– 'посећивати, походити некога': *Тешко и дуго је жалила своје деце и свакодневно обилазила његов гроб* (ПА, 49).

Видски пар *прећи/прелазити*

Основно значење глагола из овог видског пара јесте 'идући преместити се / премештати се или превести се / превозити се преко нечега' (РМС). У грађи је глагол *прећи* употребљен двапут, а *прелазити* три пута (глагол *прећи*, иначе, у РМС има чак 21 семантичку реализацију).

Основно значење 'идући, крећући се прећи са једног места на друго' налазимо у следећим примерима (од којих су два у основном и један у фигуративном значењу):

Али Карађоз ће можда већ сућрадан, прелазећи Авлију, пресрести оној првој „невини“ (ПА, 33); *Обојица су позвали младића да одмах пређе у групу, за њега одређену просјорију* (ПА, 43); *Фра-Петар је [...] прелазио пољедом прозоре и доксаће на зградама унаоколо* (ПА, 56).

Померено, фигуративно значење 'мењати се, претварати се у нешто друго' је у једном примеру, где се и звук може кретати кроз простор, апстрактни субјекат комбинује се са глаголом *прелазити*: *Глас [му је] после неколико њрвих речи сјално прелазио у шајаш* (ПА, 61).

Глаголи перлативне семантике слабо су заступљени у грађи са свега осам потврда, али са сразмерно великим бројем значења у односу на њихову учесталост у тексту.

На основу анализе можемо изнети неколико закључака. Најпре, може се рећи да је у тексту тежишни глагол ове ЛСГ глагол *ићи* јер се помоћу њега најчешће објашњавају значења осталих глагола (нпр., *наићи/наилазити*, *обићи/обилазити*, *прећи/прелазити*, *прићи/прилазити*, *стићи/стиизаћи*), док је најфреквентнији глаголски видски пар пар *доћи/долазити*. Друго, сва значења употребљена у грађи потврђена су и у дескриптивним реченицима српског језика, па се може извести закључак да у тексту нема специфичне, необичне употребе анализираних глагола. Треће, глаголи кретања се у тексту најчешће појављују да би означили кретање неког апстрактног појма, ређе кретање кроз простор. Затим, наши резултати за глагол *ићи* подударају се са оним до којих је дошла Д. Вујовић разматрајући глагол *ићи* на другом, ширем корпусу, једино што у грађи коју смо ми анализирали слабије заступљена основна семантичка реализација овог глагола (треба узети у обзир чињеницу да се глагол *ићи* у нашој грађи помиње 19 пута, а на корпусу Андрићевих приповедака из аустроугарског периода више од 90 пута), већ се углавном употребљава да означи апстрактно кретање неког појма кроз време и простор.

На основу изнетог може се закључити да се на примеру употребе глагола *ићи* у опусу Андрићевих дела уочавају стилска подударана у употреби овог глагола кретања, а даљим истраживањима и на ширем корпусу, може се добити потпуна слика о лексичким и стилским особеностима ове групе глагола. Употреба разноврсних глагола ЛСГ глагола кретања, као и њихова разуђена семантика у тексту допринели су да описане ситуације буду пуне акције, кретања, промена, динамике. Иако смо се одлучили за глаголе једног творбеног гнезда, број различитих нијанси њихове употребе сведочи о богатству и разноврсности Андрићевог стила.

Извори

ПА: Андрић, Иво. *Проклећа авлија*. Београд, 2008.

Гралис-корпус: <http://www-gewi.uni-graz.at/cocoon/gralis/search>. Stanje: 25. i 26. 11. 2014.

Литература

Вањугина 2010: Ванюгина, М. С. *Сочетаемость приставочных глаголов движения в современном русском языке*. In: <http://www.dissercat.com/content/sochetaemost-pristavochnykh-glagolov-dvizheniya-v-sovremen-nom-russkom-yazyke#ixzz38NKxvTJ6>. Stanje: 20. 11. 2014.

- Виноградов 1947: Виноградов, В. В. *Русский язык. Грамматическое учение о слове*. Москва – Ленинград.
- Вујовић 2009: Вујовић, Душанка. *Семантичка и деривациона анализа глагола кретања у српском језику* (докторска дисертација). Нови Сад.
- Вујовић 2011: Vujović, Dušanka. Semantika glagola *ići* u Andrićevim pripovetkama iz austrougarskog perioda. In: Тошовић, Branko (Hg./ur.). *Ausipro-utarски период живота и стваралаштва Ива Андрића (1892–1922) / Die k. u. k. Periode in Leben und Schaffen von Ivo Andrić (1892–1922)*. Graz – Beograd. S. 723–730.
- Вујовић 2012^a: Вујовић, Душанка. Основна значења и префиксирана деривација глагола *ићи* и *ходати*. In: Грковић-Мејдор, Јасмина (ур.). *Зборник Машице српске за филологију и лингвистику*. Год. 55, бр. 2. Нови Сад. С. 85–92.
- Вујовић 2012^b: Вујовић, Душанка. Семантичка и деривациона обележја глагола отежаног кретања. In: Танасић, Срето (ур.). *Граматишка и лексика у словенским језицима*. Нови Сад – Београд. С. 349–359.
- Грицкат 1967^a: Грицкат, Ирена. Шта даје за проучавање глаголске семантике чиста (граматичка) перфектизација путем префиксације. In: Стевановић, Михаило (ур.). *Наш језик*. Год. 16, бр. 3. Београд. С. 119–126.
- Грицкат 1967^b: Грицкат, Ирена. Стилске фигуре у свету језичких анализа“. In: Стевановић, Михаило (ур.). *Наш језик*. Год. 16, бр. 4. Београд. С. 217–235.
- Грицкат 1984–1985: Грицкат, Ирена. Одлике глаголског видског парњаштва као семантички индикатори. In: Младеновић, Александар (ур.). *Зборник Машице српске за филологију и лингвистику*. Год. 27–28. Нови Сад. С. 197–203.
- Дешић 1990: Dešić, Milorad. *Iz srpskohrvatske leksike*. Nikšić.
- Ковачевић 1987: Ковачевић, Милош. Префиксација и њен утицај на форму и семантику синтагме, In: Станојчић, Живојин (ур.). *Научни сасишанак славистиа у Вукове дане*, 16/1. Београд. С. 119–129.
- Малетић 1988–1990: Малетић, Нада. Из глаголске семантике: глаголи кретања у српскохрватском језику. In: Младеновић, Александар (ур.). *Прилози проучавању језика*. Бр. 24–26. Нови Сад. С. 237–249.
- Маројевић 2007: Маројевић, Радмило. Пјеснички језик Његошев 1: глаголи с аблативним префиксима 2. In: Симић, Радоје (ур.). *Српски језик*. Год. 12, бр. 1–2. Београд. С. 45–67.
- Мразовић/Вукадиновић 2009: Mrazović, Pavica. Vukadinović, Zora. Gramatika srpskog jezika za strance. Novi Sad.
- Новаков 2005: Новаков, Предраг. *Глаголски вид и њихови глаголске ситуације у енглеском и српском језику*. Нови Сад.

- Пипер 1997: Piper, Predrag. *Jezik i prostor*. Beograd.
- Пипер и др. 2005: Пипер, Предраг и др. *Синтакса савременога српског језика – његова реченица*. Београд – Нови Сад.
- Радовић-Тешић 2002: Радовић-Тешић, Милица. *Именице с њрефиксима у српском језику*. Београд.
- Риђановић 1976: Riđanović, Midhat. *A Synchronic Study of Verbal Aspect in English and Serbo-Croatian*. Cambridge.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XVIII. Београд.
- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI. Београд – Загреб.
- Станојчић/Поповић 1992: Станојчић, Живојин. Поповић, Љубомир. *Грамматика српског језика*. Београд.
- Стевановић 1964: Стевановић, Михаило. *Савремени српскохрватски језик*, I. Београд.
- Тошовић 1988: Тошовић, Branko. *Ruska gramatika u poređenju sa srpskohrvatskom*. Sarajevo.
- Тошовић 1995: Тошовић, Branko. *Stilistika glagola*. Wuppertal.
- Nataša Milanov (Beograd)

About verbs of movement in THE DAMN YARD, by Ivo Andrić

The aim of this paper is to analyze verbs whose primary meaning is in relation to the category of human motion. The material consists of the verb *ići* and its prefixed derivatives and their aspectual pairs (*doći/dolaziti*, *naići/nailaziti*, *obići/obilaziti*, *otići/odlaziti*, *poći/polaziti*, *preći/prelaziti*, *prići/prilaziti*, *stići/stizati*, *ući/ulaziti*). The analysis shows that in the opus of Andrić's works stylistic parallels in the use of verbs of motion can be noticed. All the meanings used in the language corpora were also confirmed in Serbian descriptive vocabularies, which is why we have concluded that there are no specific, unusual uses of the analyzed verbs. The material shows that motion verbs are most commonly used to mark the movement of an abstract idea, and less frequently a movement through space. The use of different motion verbs, as well as their diffused semantics, contributed to the dynamicity and vividness of described events and situations.

Nataša Milanov
 Institut za srpski jezik SANU
 Đure Jakšića 9
 11 000 Beograd
 nataša.milanov@isj.sanu.ac.rs